

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA GRADINE U VRANI

Archaeological
investigations of
Gradina in Vrana

Na položaju Gradina u Vrani nalaze se ostatci utvrđenog srednjovjekovnog i novovjekovnog naselja. Prostor Vrane od iznimnog je značenja za hrvatsku povijesnu i kulturnu baštinu. Tijekom srednjeg vijeka Vrana je bila u posjedu hrvatskih kraljeva, pape, viteških redova templara i ivanovaca, a od 15. stoljeća Mletačke Republike (Gušić 1971, Kolanović 1971, Peričić 1971). Osmanlije je osvajaju 1537. i u njihovoj vlasti ostaje sve do 1647. godine nakon čega se izmjenjuju razdoblja mletačke i osmanske uprave sve do Velikog bečkog rata krajem 17. stoljeća kada je Osmanlije definitivno napuštaju (Traljić 1971).

Sustavna arheološka istraživanja navedenog položaja koja su započeta 2017. i koja provodi Javna ustanova Agencija Han Vrana u suradnji s Odjelom za arheologiju Sveučilišta u Zadru, nastavljena su tijekom listopada i studenoga 2023. godine. Vrana se sastoji od utvrđene jezgre i predgrađa koji su utvrđeni bedemima i opkopom, dok se na više mjesta oko njih nalazilo podgrađe.

Dosadašnja istraživanja usmjerena su na prostor ulaza u kompleks koji se nalazi na jugoistočnom uglu predgrađa. Prostor je sa svih strana omeđen zidovima različitih objekata, a na jugoistočnoj strani nalaze se ostatci gotičke crkve čija se gradnja povezuje s viteškim redom ivanovaca.

U istraživanjima od 2017. do 2019. godine pronađeni su različiti slojevi koji pripadaju vremenu intenzivnih sukoba Mlečana i Osmanlija. Otkrivena je i hodna površina koja se sastoji od kaldrme i pločnika. Na zapadnom i istočnom zidu nalaze se ostatci konstrukcije koja je pripadala vratima, a na istočnom dijelu prostora očuvano je više jama koje su vjerojatno tragovi drvenih konstrukcija smještenih ispred pročelja crkve te su uz sjeveroistočni zid nađeni tragovi ognjišta. Osim arhitektonskih ostataka pronađena je i veća količina sitne arheološke građe među kojom su nabrojniji keramički, zatim metalni, kameni, stakleni i koštani nalazi. Unutar keramičke građe javlja se građevinska keramika (kupe kanalice, opeke), gruba kuhinjska keramika domaće proizvodnje, kao i importirani nalazi glazirane kuhinjske i stolne keramike. Olovno glazirana, engobirana keramika i majolika potječu iz zapadnoeuropskih, a *fritware* iz orijentalnih radionica. Željezni, brončani i olovni nalazi pripadaju raznim predmetima svakodnevnne upotrebe. Među njima se javljaju predmeti

The ruins of a fortified medieval and post-medieval settlement are situated at the location of Gradina in Vrana. The area of Vrana is of exceptional importance for Croatian historical and cultural heritage. During the Middle Ages, Vrana was owned by Croatian kings, the pope, the Knights Templar and Knights Hospitaller, and from the 15th century by the Republic of Venice (Gušić 1971, Kolanović 1971, Peričić 1971). The Ottomans conquered it in 1537 and it remained in their possession until 1647. Then periods of Venetian and Ottoman administration alternated until the Great Turkish War at the end of the 17th century, when the Ottomans finally left (Traljić 1971).

Systematic archaeological research of the mentioned location, which began in 2017 and has been carried out by the Public Institution Han Vrana Agency in cooperation with the Department of Archaeology of the University of Zadar, continued during October and November 2023. Vrana consists of a fortified core and inner bailey, which were fortified with ramparts and a moat, while in several places around them there were parts of outer bailey (suburbium).

Research so far has been focused on the area of the entrance to the complex, which is located in the southeastern corner of the inner bailey. The area is bounded on all sides by the walls of various buildings, and on the southeastern side there are the remains of a Gothic church, the construction of which is associated with the Knights Hospitaller. In investigations from 2017 to 2019, different layers were found that belong to the time of intense conflicts between the Venetians and the Ottomans. A walking surface consisting of cobblestones and pavement was also discovered. On the western and eastern walls are the remains of a structure that belonged to the door, and on the eastern part of the space, several pits have been preserved, which are probably traces of wooden structures located in front of the front of the church. Traces of a hearth were found along the northeastern wall. In addition to the architectural remains, a large number of small archaeological finds were also recovered, including ceramic, metal, stone, glass and bone artifacts. Ceramic finds include ceramic building material (curved roof tiles, bricks), coarse kitchenware of local production, as well as imported finds of glazed kitchenware and tableware. Lead-glazed earthenware, as well as pottery with engobe and

Karla GUSAR

kgusar@unizd.hr

Marko MEŠTROV

markomestrov@gmail.com

Ulazni kompleks prije početka istraživanja (foto: J. Šučur)
Entrance complex before the beginning of the investigations (photo: J. Šučur)

Lokalitet nakon završenih radova (foto: J. Šučur)
Site after the completion of works (photo: J. Šučur)

Istraživačka ekipa na terenu (foto: M. Šimičić)
Research team at the site (photo: M. Šimičić)

Ulomci arhajskog majoličkog vrča (foto: K. Gusar)
Fragments of an archaic majolica jug (photo: K. Gusar)

građevinske namjene (čavli, klinovi, okovi prozora i vrata), alat (škare, britve), jahača i konjska oprema (ostruge, konjske potkove), oružje (projektili), dijelovi nošnje (kopče, potkove za obuću), nakit i novac. Stakleni predmeti zastupljeni su uglavnom posuđem, dok su među kamenim nalazima prisutni dijelovi arhitektonske plastike te projektili raznih dimenzija. Otkriveni nalazi pripadaju vremenu od 14. do 18. stoljeća i svjedoče o intenzivnom korištenju lokaliteta na što upućuju i povijesni izvori.

Ovogodišnja, četvrta istraživačka kampanja odvijala se na prostoru površine oko 50 m² koji je smješten između gotičke crkve i poligonalnog bedema s pokosom. Sa sjeverne strane omeđen je južnim zidom crkve, sa zapadne zidom smještenim istočno od kaldrme istražene tijekom prethodnih kampanja, a s istočne i južne strane bedemom koji je izvana poligonalan, a iznutra polukružan. Unutar ovog prostora istraženo je više različitih slojeva koji su nastali kao posljedica namjernog nasipavanja prostora početkom novog vijeka radi amortizacije udara vatrenog oružja, tj. topova na vanjski poligonalni zid. Osim nasipavanja ojačanje poligonalnog zida vidljivo je s njegove unutarnje strane gdje je na njega dolijepljen polukružni zid koji nema ute-

majolica come from western European workshops, and fritware from oriental workshops. Iron, bronze and lead finds belong to various objects of daily use. Among them are items for construction purposes (nails, wedges, window and door fittings), tools (scissors, razors), riding and horse equipment (spurs, horseshoes), weapons (projectiles), dress accessories (buckles, shoe fittings), jewelry and coins. Glass artifacts are mainly represented by dishes, while among the stone finds there are parts of architectural sculpture and projectiles of various dimensions. The discovered finds belong to the period from the 14th to the 18th century and testify to the intense use of the site, as indicated by historical sources.

This year's fourth research campaign took place on an area of about 50 m², which is located between the Gothic church and the polygonal rampart with a slope. It is bordered on the northern side by the southern wall of the church, with the western wall located east of the cobbled area investigated during previous campaigns, and on the eastern and southern sides by the rampart, which is polygonal on the outside and semi-circular on the inside. Within this area, several different layers were investigated, which were created as a result of the deliberate filling of the area at the beginning of the Modern Pe-

meljenja te je vjerojatno riječ o ubrzanoj dogradnji koja se odvijala zbog opasnosti od predstojećih ratnih sukoba. Otkrivena je i hodna površina, a na uglu zidova na zapadnom dijelu istraženog prostora otkrivene su i stube kojima se komuniciralo prema kaldrmi, a koje su sekundarno zatvorene zidanom konstrukcijom. Uz stube je nađen i sekundarno zapunjen otvor na zidu koji vodi ispred pročelja crkve. Na svim navedenim zidovima vidljivo je nekoliko faza izgradnje, a s obzirom na lošu očuvanost poligonalnog zida koji je napuknuo na više mjesta, ponegdje i u cijeloj sačuvanoj visini, uz njega nije rađen puni iskop zbog opasnosti od njegova urušavanja. Među otkrivenim nalazima iz slojeva nasipa koji se okvirno mogu smjestiti od 13. do konca 15. ili početka 16. stoljeća prisutna je veća količina životinjskih kostiju i školjaka te grubog kuhinjskog i glaziranog posuđa. Glazirano posuđe potječe iz talijanskih radionica, a zastupljena je olovno glazirana i engobirana keramika te majolika. Među metalnim predmetima javljaju se oni rađeni od željeza koji su služili u građevinske svrhe (čavli, okovi) i kao alat (kosa), a tu su i svakodnevni predmeti od bronce (naprstci, ulomci lima, aplikacija) te novac. Naoružanju pripadaju željezni vereton te kameni i olovni projektili.

riod in order to cushion the impact of firearms, i.e. cannons, on the external polygonal wall. In addition to filling, reinforcing of the polygonal wall is visible on its inner side, where a semi-circular wall that has no foundations is attached to it, and it was probably a hasty construction that took place due to the danger of impending war conflicts. Walking surface was also discovered, and at the corner of the walls in the western part of the explored area, stairs were discovered that led to the cobbled area, which were subsequently closed by a stone-built structure. Next to the stairs was a secondarily filled opening in the wall leading to the front of the church. Several phases of construction are visible on all the mentioned walls, and due to the poor preservation of the polygonal wall, which has cracked in several places, sometimes in the entire preserved height, full excavation was not carried out next to it due to the danger of its collapse. Among the discovered finds from the fill layers, which can roughly be placed from the 13th to the end of the 15th or the beginning of the 16th century, there is a large quantity of animal bones and shells, as well as coarse kitchenware and glazed pottery. Glazed pottery originates from Italian workshops, and includes lead-glazed earthenware, specimens with engobe and majolica. Among the metal objects, the iron ones were used for construction purposes (nails, fittings) and as tools (scissors), and there are also everyday objects made of bronze (thimbles, fragments of sheet metal, appliqué) and coins. Weapons include an iron bolt for a crossbow and stone and lead projectiles.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- GUŠIĆ, B. 1971, Starohrvatsko naseljenje Ravnih Kotara, u/in: Novak, G., Maštrović V. (ur./eds.), *Povijest Vrane, Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 137–192.
- KOLANOVIĆ, J. 1971, Vrana i templari, u/in: Novak, G., Maštrović V. (ur./eds.), *Povijest Vrane, Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 207–226.
- PERIČIĆ, E. 1971, Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić, u/in: Novak, G., Maštrović V. (ur./eds.), *Povijest Vrane, Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 239–321.
- TRALJIĆ, S. M. 1971, Vrana i njeni gospodari u doba turske vladavine, u/in: Novak, G., Maštrović V. (ur./eds.), *Povijest Vrane, Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, 343–377.

